

Kamu Hizmet Alanının Fiziksel Erişilebilirlik Açısından Değerlendirilmesi: Pamukkale Belediyesi Örneği

Ayşe Özdemir¹

Makale Geliş Tarihi (Submitted Date) : 27-03-2020 - Makale Kabul Tarihi (Accepted Date): 10-08-2020.

Öz

Bu araştırmanın konusu, yerel yönetimlerin kamu hizmeti alanlarında fiziksel erişilebilirlik için yaptıkları mekânsal düzenlemelerin "standartlara uygunluk" kapsamında değerlendirmektir. Araştırma Pamukkale Belediyesi ana yerleşim alanında gerçekleştirilmiştir. Öncelikle araştırma alanı erişilebilirlik için geliştirilmiş standartlar çerçevesinde analiz edilmiştir. Yasal dayanaklar çerçevesinde fiziksel mekânın erişilebilirlik açısından düzenlenmesine rağmen eksikliklerinin olduğu, standartların tüm ölçütlerinin dikkate alınmadan düzenlemelerinin yapıldığı, sorunlu alanlarda iyileştirmelerinin yapılmadığı ve erişilebilirliğin sürdürülmesi için gerekli olan kontrol ve denetim eksikliğinin olduğu görülmüştür. Tüm kullanıcıların hareketlilik gereksiniminin karşılanabilmesine yönelik erişilebilirlik düzeyinin iyileştirilmesi gereken noktalara alan özelinde öneriler getirilmiştir. Bu çalışma ile özellikle yerel yönetimlerce öncelikli olarak kendi yapılı çevrelerinin engelsiz kullanılabilirliği için fiziksel erişilebilirlik standartları temelinde her bir standart dikkate alınarak bütüncül olarak tamamlanması ve kullanımlarının izlenerek sürdürülmesi gerekliliği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: fiziksel erişilebilirlik; yerel yönetim; fiziksel çevre; iyileştirme; erişilebilirlik standartları.

The Evaluation of the Public Service Area in Terms of Accessibility: Case of Pamukkale Municipality

Abstract

The subject of this research is to evaluate the spatial organizations made by local governments for physical accessibility in public service areas within the scope of "compliance with standards". The research was carried out in the main residential area of Pamukkale Municipality. Primarily, the research area has been analysed within the framework of improved standards for accessibility. Although the physical space is arranged in terms of accessibility within the framework of legal bases, it has been observed that there are deficiencies, arrangements have been made without considering all the criteria, improvements have not been made in problem areas, and there is a lack of control and supervision required to maintain accessibility. In order to meet the mobility needs of all users, area specific recommendations have been made to the points where accessibility needs to be improved. With this study, it has been pointed out that the necessity of completing as a whole and taking into consideration the use of each of the standards based on the physical accessibility standards, especially for the unobstructed use of their built environment by the local administrations.

Keywords: physical accessibility; local government; physical space; rehabilitation; accessibility standards.

¹ Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Denizli, Türkiye.
e-mail: ayseozdemir@pau.edu.tr, ORCID ID: 0000 0002 0182 6766

1. GİRİŞ

Çağdaş toplum ve sosyal devlet olmanın öncelikli gerekliliklerinden biriside, her bireye; kalıcı ve geçici bedensel yetersizlikleri dikkate alınmadan eşit hak ve olanakların sunulması, toplum yaşamının tüm alanlarına tam katılımlarının sağlanmasıdır (Berkün 2016).

Bu noktada özellikle bireyin kullanıcı olduğu fiziksel çevrede (doğal ve yapı çevre), başka bir bireyin yardımına gerek duymaksızın, bağımsız olarak, diğer kullanıcılarla eşit şekilde, güvenli ve rahatça dolaşımı olarak ifade edilen fiziksel erişilebilirlik (Sungur Ergenoğlu ve Yıldız 2013) önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de fiziksel çevrenin erişilebilirliği/ulaşılabilirliği konusunda yapılan çalışmalara baktığımızda, öncelikli olarak engellilik sahibi kişiler düşünülerek çalışmalar yürütülmüştür. Engelli bireyler için fiziksel erişilebilirliğin/ulaşılabilirliğin sağlanmasına ilişkin yasal ilk düzenleme 1997 yılında 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yapılmıştır. İmar Kanununda 'Fiziksel çevrenin özürsüzler için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsü’nün ilgili standartlarına uyulması zorunludur.' maddesi ile yapılmıştır. Bu kapsamda yapılacak altyapı alanlarında ve yapılarda ulaşılabilirlik ilkelerinin, yapı çevreyle ilgili planlama, projelendirme, uygulama, ruhsatlandırma ve denetleme gibi görev ve sorumlulukları olan ilgili kurum ve kuruluşlarca uygulanması hüküm altına alınmıştır.

Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği’nde ilk kez tanımı da verilerek engellilikten, ulaşılabilirlikten ve Türk Standartları Enstitüsü (TSE)’nin engellilerle ilgili standartlarından bahsedilerek, belediyelere engellilerle ilgili mevzuat ve standartlara uyma, bunları uygulama ve diğer gerekli önlemleri alma yükümlülükleri getirilmiştir. Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği’nde ise ulaşılabilirliğin sağlanması için TSE standartlarına uyulması yükümlülüğü getirilerek bazı ölçülerde ve ticari kullanımlara ilişkin maddelerde düzenlemeler yapılmıştır. Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelikte planlarda özürsüzlerin kent içi kullanımlarla, sosyal ve teknik alt yapı alanlarında ulaşılabilirliğini sağlayıcı tedbirlerin alınması amacıyla özürsüzlere yönelik her türlü mevzuat ve TSE standartları dikkate alınması gerekliliği belirlenmiştir. Otopark Yönetmeliği’nde ise otoparkların yapımında TSE standartlarına uyularak özürsüz işaretleri koyularak özürsüzlere otopark alanının ayrılması şartları getirilmiştir.

Özürsüzler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler için Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklileri (Özürsüz İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları, 1991) olan TS 9111 standarttı (2011), bedensel, görme ve işitme özürsüz kişilerin ikamet edeceği binalarda mimari açıdan yapılabilecek düzenlemelere ait kuralları kapsamakta ve özürsüz kişilerin ikamet edecekleri binalarda bir engellemeye uğramadan yaşamlarını sürdürebilmelerini amaçlamaktadır. Engellilik sahibi bireylerin evden çıkıp, bir engelle karşılaşmadan tüm sosyal ve kültürel aktivitelere katılmalarını sağlamak amacıyla TS 12576 (Şehir İçi Yollar - Kaldırım ve Yaya Geçitlerinde Ulaşılabilirlik için Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları, 1999, 2012) standarttı hazırlanmıştır. Standart içeriği özürsüz ve yaşlıların sağlıklı insanlar gibi sokak, cadde, meydan ve bu yollardaki yaya yolu alt/üst geçitler ile kavşakları kullanabilmeleri için yapılacak yapısal önlemler ve işaretlemelerin tasarım kurallarından oluşmaktadır.

Fiziksel erişilebilirlik/ulaşılabilirlik düzeyinin bir gelişmişlik ölçütü olduğunu (Öznaneci, 2008: 4) dikkate alırsak herkesin eşit kullanım haklarından faydalanması için doğal ve yapı çevrede engellerin kaldırılarak ve eksikliklerin giderilerek çevrenin herkes tarafından eşit bir şekilde kullanılabilir ve erişilebilir hale getirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda herkes için eşit kullanım haklarının olduğu, tüm fiziksel çevrenin düzenlenmesinde erişilebilirlik çalışmalarının yalnızca engellilere yönelik ayrı bir düzenleme olarak ifade edilmediği ve herkese eşit haklara olanak tanıyacak biçimde gerçekleştirilmesidir. Fiziksel çevrenin herkesçe erişilebilir/ulaşılabilir olması için olabilecek en uygun hale getirilmesinde özellikle ilgili mevzuatın içeriği, bu içeriğin uygulanabilirliği ve uygulanabilirlik seviyesi önem taşımaktadır (Ökten, 2018).

Şüphesiz ki yerel yönetimler kamu idaresinin yasal açıdan vatandaşa en yakın hizmet veren yetkili ve sorumlu birimleridir. Görev alanları toplumsal ve fiziksel çevrenin düzenlenerek vatandaşların kullanım ve erişilebilirlik gereksinimlerini karşılayacak ve en temel sorunlarını çözüme ulaştırmaktır (Özdemir, 2019). Bu görev tanımından fiziksel erişilebilirlik konusunda belediyelerin sorumluluklarının büyük olduğu gerçeğini (Bıçkı, 2016) yeniden vurgulamak gerekmektedir. Özellikle de sosyal belediyeçilik anlayışıyla fiziksel erişilebilirliğin sağlanmasında mevzuat çalışmalarını temel alarak uygulamaların gerçekleştirilmesinin kamu kurumları için zorunluluk olması önemli bir rol oynamaktadır (Kalaycı ve Akın, 2019).

Bu doğrultuda yerel yönetiminin erişilebilir

mekânlar planlayıcısı, uygulayıcısı ve denetleyicisi olarak öncü ve örnek teşkil edici tasarım projelerini gerçekleştirmesi söz konusudur (Yılmaz ve Çakırer Özservet 2013). Ancak Türkiye’de mekânsal düzenlemelerde fiziksel erişilebilirlik için yapılan çalışmalarda engellerin yasal düzenlemeler ve projelerden öte projelerin uygulanma aşamasında olduğu görülmektedir. Bu engellerin çözümlerinin de öncelikle belediyelerce sağlanması gerekmektedir (Şat ve Göver, 2017). Bununla birlikte özellikle projenin uygulamasının doğru ve etkin olarak yapılması, düzenlenmiş olan erişilebilir mekanın sürekli kullanımı için denetim ve kontrollerinin yapılarak gerekli görüldüğünde onarım, bakım ve iyileştirme çalışmalarının yapılması gerekliliği de göz ardı edilmemelidir.

2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve 2005 yılında düzenlenen 5393 sayılı Belediye Kanunu ile yerel yönetimlerin sosyal hizmet ve yardımları konusunda yetki ve sorumluluklar tanımlanmıştır. Bu amaçlarla yürürlüğe konulmuş bulunan 5378 sayılı Kanunun geçici 2’nci maddesinde, “*kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapıların, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel altyapı alanları ile birlikte gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapıların özürhükümlerinin erişilebilirliğine uygun duruma getirileceği*”, ifadesi yer almaktadır. Kanunun geçici 3’üncü maddesinde ise, Büyükşehir belediyeleri ve belediyelerin, şehir içinde kendilerince sunulan veya denetimlerinde gerçekleştirilen toplu taşıma hizmetlerinin özürhükümlerinin kullanımına uygunluğunu sağlayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu uygulamaların gerçekleştirilmesi için tanınan 7 yıllık süre 07.07.2005 tarihinde başlamıştır. TSE’nin ilgili standartlarına uygun bu düzenlemelerinin, belediyeler ve ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca hazırlanan kısa vadeli (2005–2007), orta vadeli (2008–2010) ve uzun vadeli (2011–2012) olarak eylem planları doğrultusunda gerçekleştirileceği ve yıllık raporlarının İçişleri Bakanlığı ve Başbakanlık Özürhükümler İdaresi Başkanlığı tarafından takip edilerek değerlendirilmesi kararına bağlanmıştır. Bu uygulamada en önemlisi, kamu kurum ve kuruluşlarının kullandıkları yapılarının da anılan süre içerisinde erişilebilirlik açısından uygun hale getirilmesi gerektiğidir.

Bu çerçevede, yerel yönetimlerce öncelikli olarak kendi yapıları çevrelerinin engelsiz kullanılabilirliğine yönelik standartlara uygunluk kapsamında yapmış oldukları mekânsal düzenlemelerini değerlendirmek yerinde olacaktır.

Bu bağlamda bu araştırmanın konusu; Pamukkale Belediyesi ana yerleşim alanının erişilebilirlik ölçütlerine uygunluğunun belirlenmesi; erişilebilirlik açısından sorunlu ve iyileştirilmesi gereken noktalarına çözümler sunulmasıdır. Bu amaca ulaşmak için;

- Araştırma alanının erişilebilirlik ölçütlerine uygunlukları ve erişilebilirlik düzeyi nedir?
- Araştırma alanının mekânsal erişilebilirlik açısından uygun düzeye getirilmesi için ne gibi çözüm önerileri getirilebilir? sorularına yanıt aranmıştır.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Örnek alan Pamukkale Belediyesi ana yerleşim alanı içerisindeki belediye binalarının giriş alanları, yeşil alanlar ve otoparkın yer aldığı yaklaşık 1,5 hektarlık yapıları çevreden oluşmaktadır (Şekil 1). Kamu hizmet alanında 2019 yılı itibarı ile idari kadro olarak 888 personel çalışmakta ve günde ortalama 200 kişiye hizmet vermektedir.

Şekil 1. Araştırma alanının konumu ve vaziyet planı (Pamukkale Belediyesi Arşivi 2019 ve görsel veri kullanılarak hazırlanmıştır.)

Araştırma kurumlar arası işbirliği temelinde Mimarlık ve Tasarım Fakültesi ve Pamukkale Belediyesi etkileşiminin bir göstergesi olarak Eylül-Aralık 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma, konunun tanımlanması, araştırma alanına ilişkin veri toplama ve bulguların değerlendirilmesi ile sonuç ve öneriler olmak üzere başlıca 3 (üç) aşamadan oluşmaktadır.

Birinci aşamada; araştırma konusuna dair literatür taraması ve kütüphane araştırması ile birlikte, Pamukkale Belediyesi ana yerleşim alanına ait veriler (kullanıcı profili ve sayıları, vaziyet planı) elde edilmiştir. Aynı zamanda evrensel erişilebilirlik temelinde, mekân tasarımına yönelik ilke ve kurallar, Türkiye’de ve dünyada konu ile ilgili yapılmış bilimsel çalışmalar, ulusal yasal mevzuat, Engelliler Hakkında Kanun, İmar Kanunu, Yönetmelikler ve Evrensel Tasarım İlkeleri irdelenmiştir.

İkinci aşamada; mevcut durum analizi kapsamında öncelikli olarak Pamukkale Belediyesi ana yerleşim alanına yönelik kodlama haritası oluşturulmuştur (Şekil 2). Alanın fiziksel erişilebilirlik açısından uygunluk düzeylerinin değerlendirilmesi için alan 7 bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgeler A1- Açık ve yeşil alan (ortak kullanım alanı), B1-Fen İşleri bina girişi, B2-İmar İşleri ve Şehircilik bina girişi, B3-Kafeterya bina girişi, B4-Yemekhane bina girişi, B5-Güvenlik ve zabıta binası girişi ve B6-Başkanlık binası girişi olarak ele alınmıştır.

Şekil 2. Araştırma alanı kodlama haritası (Pamukkale Belediyesi arşivi 2019 esas alınarak oluşturulmuştur.)

Yapılı çevrenin erişilebilirlik analizleri için mekânsal erişilebilirlik temasında günümüzde yasal düzeyde ele alınan TS 9111, TS 12576 standartları ile birlikte ilgili diğer standartlar ve kılavuzlar esas alınmıştır. Bu kapsamda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından fiziksel çevrenin erişilebilirliği için uygulamaya esas alınan 'Binalar İçin Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Formu' kullanılarak araştırma alanı incelenmiştir. Yapılan ölçümler sırasında sorunlu ve iyileştirilmesi gereken alanlar tespit edilmiş ve görsel veri toplanmıştır. Pamukkale Belediyesi ana yerleşim alanı forma göre değerlendirilmiştir. Pamukkale Belediyesi ana yerleşim alanının her bir bina girişleri ile ortak kullanım alanları erişilebilirlik ölçütleri ve alt ölçütlerinin bulunabilirliklerine göre puanlanarak erişilebilirlik uygunluk değeri belirlenmiştir. Alandaki her bir bölge için alanın özelliğine bağlı olarak formda var olup alanda ihtiyaç bulunmayan ölçüt ve alt ölçütler ise erişilebilirlik uygunluk değeri hesaplamasında değerlendirilmeye katılmamıştır. Erişilebilirlik uygunluk değerlendirilmesi formda "*" ile gösterilen maddeler önem derecesinin yüksek olmasından cezai işlem gerektiren maddeler olduklarından dolayı "2" puan, "*" işaretinin

olmadığı maddeler "1" puan, yapılmamış olması durumunda ise "0" puan verilmiştir. Puanların toplamı ile en yüksek uygunluk değeri bulunmuştur. Buna göre uygunluk puanları toplamı erişilebilirlik aralıklarını belirlemek için 3'e bölünmüştür. Bu doğrultuda 0-1/3 değer aralığı "Erişilemez", 1/3-1/2 değer aralığı "Kısmen erişilebilir", 1/2-1 değer aralığı "Erişilebilir" olmak üzere 3 erişilebilirlik durumu belirlenmiştir.

Üçüncü aşamada; elde edilen bilgiler doğrultusunda Pamukkale Belediyesi ana yerleşim alanının herkes tarafından kullanılabilmesi için erişilebilirlik düzeyleri açısından eksikliklerinin giderilmesi, iyileştirmelerinin yapılması ve niteliklerinin artırılması adına bu alanlara ilişkin erişilebilirlik standartları doğrultusunda çözüm önerileri sunulmuştur.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Pamukkale Belediyesi ana yerleşim alanının ortak kullanım alanı olan açık ve yeşil alanı (A1) için alanda var olan özellikler doğrultusunda değerlendirilmiştir. Değerlendirme ölçütlerinden 30 ölçüt (46 puan) üzerinden değerlendirilmesi sonucu A1 bölgesi 31 puan değer ile "erişilebilir" çıkmıştır. Ancak erişilebilirlik standartları açısından eksiklikler alanın tam anlamıyla erişilebilir olmasına engel olmaktadır. A1 bölgesinde en büyük eksikliğin yönlendirici levha ve tabelalarda olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte dolaşım sisteminde yer alan hissedilebilir yüzeylerle bütünleşik, girişlerde sesli ve hissedilebilir (Braille alfabesi bulunan) levha ve panoların günün her vaktinde algılanabilir şekilde olması ve konumlanması ile ilgili herhangi bir çalışma bulunmadığı görülmüştür. Bahçe girişi ve açık alanda binalara yaya erişimi açısından yaya güzergâhının olmaması ve araç yolu ile izole edilmemiş olması ile engelli otoparkının hava şartlarından korunmak için üzerinin kapatılmamış olması da A1 bölgesindeki diğer eksikliklerdir (Şekil 3-A1).

Fen İşleri bina girişi (B1) özelinde ele alınan erişilebilirlik ölçütleri açısından 15 ölçüt (27 puan) üzerinden değerlendirilmiştir. Buna göre B1 bölgesinin erişilebilirlik uygunluk değeri 11 puan ile "kısmen erişilebilir" çıkmıştır. B1 bölgesinde erişilebilirlik ölçütleri açısından tespit edilen eksiklikler; az gören engellilerin kapıya çarpmalarını engellemek için cam yüzeyli giriş kapısında uyarıcı zıt renkli bandın olmaması ve binanın ana girişinde fiziksel engellilik sahibi bireylerin kullanabilecekleri bir rampanın olmadığından yaya erişimine uygun olmaması şeklindedir (Şekil 3-B1).

Şekil 3. Alandaki fiziksel erişilebilirlik açısından tespit edilen sorunlar

İmar İşleri ve Şehircilik bina girişi (B2) için alanın özellikleri doğrultusunda erişilebilirlik ölçütleri 41 ölçüt (71 puan) üzerinden değerlendirilmiş olup erişilebilirlik uygunluk değeri 57 puan ile "erişilebilir" çıkmıştır. Ancak standartlar doğrultusundaki ölçüm değerlendirmesinde özellikle bina girişindeki rampanın eğiminin TS 9111'e göre fazla olması (% 11), 9 m'den uzun bir rampa olarak dinlenme yerinin olmaması tespit edilmiştir. Ayrıca rampa ve merdivenin her iki tarafında da trabzanların olmaması ve trabzanların 30 cm önceden başlamamış olması alandaki eksiklikler olup tam puan almasını engellemiştir (Şekil 3-B2).

Kafeterya bina girişi (B3) özelinde erişilebilirlik ölçütleri 36 ölçüt (62 puan) üzerinden değerlendirilmiştir. Buna göre alanın erişilebilirlik uygunluk değeri 47 puan ile "erişilebilir" çıkmıştır. Ancak bina girişindeki rampanın eğiminin fazla olması (% 15), rampa ve merdivenin her iki tarafında da trabzanların olmaması, trabzanların 30 cm önceden başlamamış olması tam erişilebilir olmasını engellemektedir. Aynı zamanda merdivendeki basamak yüksekliklerinin eşit olmayıp ilk basamağın TS 9111'e göre yüksekliğinin 15 cm'den fazla olması alandaki eksikliklerdir (Şekil 3-B3).

Alanın özellikleri doğrultusunda Yemekhane bina girişi (B4) için erişilebilirlik ölçütleri 29 ölçüt (52 puan) üzerinden değerlendirilmiştir. Buna göre alanın erişilebilirlik uygunluk değeri 36 puan ile “**erişilebilir**” çıkmıştır. Ancak uygunluk değeri yüksek olmakla birlikte özellikle bina girişindeki rampanın eğiminin fazla olması (% 15), rampa ve merdivende tırabzanların olmaması ve tekerlekli sandalyenin rahatça dönebilmesi için yeterli manevra alanının (150 cm x 150 cm) olmaması (TS 9111) alandaki eksiklikler olarak tespit edilmiştir (Şekil 3-B4).

Güvenlik ve Zabıta binası girişi (B5) özelinde erişilebilirlik ölçütleri 38 ölçüt (66 puan) üzerinden değerlendirilmiştir. Buna göre alanın erişilebilirlik uygunluk değeri 56 puan ile “**erişilebilir**” çıkmıştır. Ancak binaya giriş alanındaki tretuvarda fiziksel engelli bireyler için rampa bulunmaması, bina girişindeki rampanın eğimi % 14 değer ile erişilebilirlik için uygun olmaması ve merdivende tırabzanların bulunmaması alandaki erişilebilirlik açısından eksiklikler olarak tespit edilmiştir (Şekil 3-B5).

Alanın özellikleri doğrultusunda Başkanlık binası girişi (B6) için erişilebilirlik ölçütleri 20 ölçüt (35 puan) üzerinden değerlendirilmiştir. Buna göre alanın erişilebilirlik uygunluk değeri 29 puan ile **erişilebilir** çıkmıştır. Ancak bina girişinde tekerlekli sandalyenin rahatça dönebilmesi için gerekli manevra alanının (150 cm x 150 cm) olmaması ve rampada koruma bordürünün olmaması alandaki eksiklikler olarak belirlenmiştir (TS 9111) (Şekil 3-B6).

4. DEĞERLENDİRMELER

Araştırmada TS 9111 ve TS 12576 standartları temelinde “Binalar İçin Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Formu” esas alınarak Pamukkale Belediyesi ana yerleşim alanının bina girişleri ile ortak kullanım alanı olan açık ve yeşil alanları incelenmiştir. Bu kapsamda sorunlu ve iyileştirilmesi gereken alanların erişilebilirlik açısından uygun düzeye getirilmesi ve herkes tarafından eşit kullanım olanaklarının sağlanması temelinde erişilebilirlik standartlarının tüm ölçütleri dikkate alınarak uygulanması için görsel veri destekli öneriler getirilmiştir.

Öncelikli olarak temel gereksinimlerden bir tanesi Pamukkale Belediyesi ana yerleşim alanının ortak kullanım alanı olan **açık ve yeşil alanda (A1)** yaya ve araç yolu ayrımının yapılmasıdır. Ana giriş olarak tanımlanmış olan cadde girişinde Pamukkale Belediyesi ana yerleşim alanının içerisinde farklı birimlerinin yer aldığı farklı yapılara erişiminin yönlendirmesini içeren gerek görsel ve işitsel gerekse dokunsal bilgilendirme panosu bulundurulmalıdır.

Yerleştirilecek yönlendirici levha üzerindeki işaretlerin kolayca ayırt edilebilmesi için şekil (işaret) rengi ile zemin rengi karşıtlık durumunda, yönlendirmede kullanılan font ve piktogram büyüklükleri (harf yüksekliği: en az 1,5 cm, piktogram yüksekliği: en az 15 cm) okunacak şekilde olmalıdır. İşaret levha yüzeyleri parlama yapmayacak şekilde tasarlanmalı ve levhalarda Braille alfabesi kullanılmalıdır (TS 12576).

Ana girişten ve engelli otoparkından yapıların girişlerine kadar erişimin rahat ve güvenli bir şekilde sağlanabilmesi için öncelikli olarak yayalar için yaya kaldırımı düzenlenmelidir. TS 12576 standartta temel alınarak bu kaldırımın özellikleri; en az 150 cm genişlikte, kaymayan ve kolayca dolaşımı sağlanabilen bir malzemeyle kaplı, tekerlekli sandalye kullanıcılarının rahat geçişleri için kaldırım kesitinin eğimi % 2’den küçük olmalıdır. Hava şartlarının olumsuzluklarından kaynaklanacak durumlardan korumak için de engelli otoparkının üzeri kapatılmalıdır (Şekil 4-A1).

Necdet Adalı sokağının paralelinde yer alan tali giriş ve çıkış noktasında (bkz. Şekil 2) yaya erişiminin olması durumunda yaya kaldırımının düzenlenmesi ve girişin yaya erişimine uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Yaya erişiminin olmaması durumunda ise insanların güvenlik içerisinde ana girişe yönlendirecek bilgilendirme panosu bulundurulmalıdır.

Araştırma alanının tamamında kişinin bireysel olarak kimseye ihtiyaç duymadan etkin erişimin sağlanması gerekmektedir. Bunun için ise için gerek bina girişleri ve otopark, gerekse dolaşım sistemi içerisinde yer alan yaya yolu, merdiven ve rampalarda yönlendirici levha ve uyarıcı işaretlerin konulmalıdır. Bu kapsamda yapılacak yönlendirici levha, uyarıcı işaretlerin hissedilebilir yüzeyler ve sesli, görsel uyarıcılar, bilgilendirme levhaları ile bütünleşik hale getirilmesi önem arz etmektedir (TS 12576).

Fen İşleri bina girişi (B1): B1 girişi 17 cm yükseklik ile geçiş zorluğu teşkil oluşturmaktadır. O nedenle TS 9111’e uygun olarak en fazla % 9 eğimde bir rampa düzenlenmelidir. Rampanın bitiş ve başlangıç noktalarından 30 cm ileride başlayacak şekilde 30 cm genişliğinde uyarıcı işaretlerin yerleştirilmesi, rampa yüzeyinin sert, sabit, kaymaz ve çok az pürüzlü malzemeyle kaplanması ve yüzeydeki pürüzlüklerin 2 cm’den büyük farklılık oluşturmamalıdır. Ayrıca az gören engellilerin şeffaf görünümlü kapıya çarpmalarını engellemek için girişteki cam kapının üzerinde uyarıcı zıt renkli bant olmalıdır (TS 9111) (Şekil 4-B1).

Şekil 4. Fiziksel erişilebilirlik açısından alana yönelik çözüm önerileri

İmar İşleri ve Şehircilik binası girişi (B2): İmar İşleri ve Şehircilik binası girişindeki rampa uzunluğu 900 cm'den fazla olduğundan ara sahanlık yapılmalıdır. Rampa yüksekliği 140 cm olduğundan eğimi de TS 9111'e uygun olarak en fazla % 6 olacak şekilde iyileştirilmelidir. Rampa ve merdivenin her iki yanında da 30 cm önceden başlayan tirabzanlar olmalıdır (Şekil 4-B2).

Kafeterya bina girişi (B3): B3 girişindeki rampa yüksekliği 75 cm olduğundan eğimi de TS 9111'e uygun olarak en fazla % 8 olacak şekilde revize edilmelidir. Rampanın her iki yanında da koruyucu tirabzanların olması ve 30 cm önceden başlamalıdır. Merdiven basamakları eşit ve uygun yüksekliklerde (en fazla 16 cm) olmalıdır. Merdiven genişliği 300 cm'den fazla olduğundan

her iki yanda ve arada bir tırabzanın daha olması gerekmektedir. Aynı zamanda basamak uçlarında 2,5 cm eninde koruyu kaymaz bant uygulaması yapılmalıdır (TS 12576) (Şekil 4-B3).

Yemekhane binası girişi (B4): B4 girişinin rampa yüksekliği 45 cm olduğundan eğimi de TS 9111'e uygun olarak en fazla % 9 olacak şekilde düzenlenmelidir. Fiziksel engellilik sahibi bireylerin tekerlekli sandalye kullanımında manevra için min. 150 cm x 150 cm'lik bir alan düzenlenmelidir. Merdiven ve rampanın her iki yanında da tırabzanlar düzenlenmeli ve tırabzanlar 30 cm önceden başlamalıdır (Şekil 4-B4).

Güvenlik ve Zabıta binası girişi (B5): B5 girişinin çevresindeki tretuvardaki yüksekliğin 10 cm olması nedeniyle girişe erişebilmek/ulaşabilmek için rampa düzenlenmelidir. Bina girişindeki rampa yüksekliği 75 cm olduğundan eğimi de TS 9111'e uygun olarak en fazla % 8 olacak şekilde düzenlenmelidir. Merdivenin her iki yanına da koruyucu tırabzanlar yapılmalı ve tırabzanlar 30 cm önceden başlamalıdır (Şekil 4-B5).

Başkanlık binası girişi (B6): B6 girişinde fiziksel engelli bireylerin manevra yapabilmeleri için min. 150 cm x 150 cm'lik bir alan düzenlenmelidir. Rampanın korumasız kenarında 5 cm'lik koruma bordürü yapılmalıdır. Giriş kapısında bulunan uyarıcı zit renkli banttan 2. düzeyde de bulunmalıdır (Şekil 4-B6).

5. SONUÇ

Bu araştırmanın konusunu kamu hizmet alanında çalışan bireylerin yaşam kalitesini "fiziksel erişilebilirlik" kapsamında tartışmak oluşturmaktadır. Pamukkale Belediyesi ana yerleşim alanındaki yapıları çevrenin standartlar kapsamında erişilebilirlik ölçütlerine uygunlukları belirlenmiştir. Ayrıca araştırma alanı içerisinde tüm kullanıcıların hareketlilik gereksiniminin etkin olarak karşılanabilmesi hedeflenmiştir. Bunun için erişilebilirlik düzeyi yetersiz ve eksik olan bölgelerde iyileştirme önerileri getirilmiştir.

Bu kapsamda Pamukkale Belediyesi ana yerleşim alanının erişilebilirlik için geliştirilmiş standartlar çerçevesinde tüm ölçütler dikkate alınarak analiz edilmiştir. Standartlara göre alanın büyük bir çoğunluğu erişilebilir çıkmasına rağmen erişilebilirlik ölçütlerine ait alt ölçütlerinin uygulanması noktasında eksiklerinin olduğu bulunmuştur.

Araştırma alanındaki genel eksikliklerden biri olarak herkesin eşit derecede yapılara erişimi için

kullanmaları gereken rampalar TS 9111 standartta göre incelendiğinde rampa eğimlerinin yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Mevcuttaki merdiven ve rampalarda tırabzanların tek tarafta olduğu ve tırabzanların önceden başlamamış oldukları görülmüştür. Bir diğer önemli eksiklik ise açık alandaki yaya ve taşıt ayrımının yapılmadığıdır. Bununla birlikte gerekli işaret ve yönlendirmelerin olmaması alanda belirsizliğe ve karmaşaya neden olduğu görülmüştür.

Araştırmanın en önemli çıktısı olarak fiziksel mekânların herkes tarafından etkin ve nitelikli olarak kullanılmasına olanak sunacak düzenlemelerinin olmadığı ifade edilebilir. Yasal dayanaklar çerçevesinde fiziksel mekânın erişilebilirlik açısından düzenlenmesine rağmen eksikliklerinin olduğu, iyileştirmelerinin yapılmadığı, kontrol ve denetim eksikliğinin olduğu tespit edilmiştir. Görülmektedir ki yerel yönetiminin, kamu hizmet alanını fiziksel erişilebilirlik açısından gerek personel gerekse halkın tam ve etkin olarak kullanılabilmesi için iyileştirme çalışmaları yapması gerektirir.

Bu çalışma ile özellikle yerel yönetimlerce öncelikli olarak kendi yapıları çevrelerinin engelsiz kullanılabilirliği için fiziksel erişilebilirlik standartları temelinde her bir standart dikkate alınarak bütüncül olarak tamamlanması ve kullanımlarının izlenerek sürdürülmesi gerekliliği ortaya konulmuştur. Bunun içinde fiziksel mekânın erişilebilirlik açısından yapılan düzenlemelerin belirli aralıklarla kontrollerin yapılmalıdır. Fiziksel mekânları için hazırlanan erişilebilirlik projelerin TSE standartlarının, erişilebilirlik ölçütlerinin ve özellikle alt ölçütlerinin de etkin bir şekilde dikkate alınmasına özen göstererek uygulamaya aktarılması sağlanmalıdır. Yapılmış olan uygulamalarda ise belirli aralıklarla yapılacak olan denetimler ve kontroller ile eksiklikler belirlenmelidir. Özellikle düzenlenmiş mekânlarda sürekli kullanım sonucu oluşacak aşınmalar, bozulma ve yıpranmalar tespit edilmelidir. Tespit sonrası yapılacak iyileştirme çalışmalarının bir eylem planı doğrultusunda yapılmasına özen gösterilmelidir.

Nitekim konu özelindeki çalışmada da çalışmaya paralellikte sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Berkün (2016) çalışmasında Türkiye'deki kamu kamu ve kuruluşlarının çoğunluğunun belirlenen erişilebilirlik standartlarını taşımadıklarının görüldüğünü ifade etmektedir. Bunu çalışmada yer verdiği Bursa Engelliler Meclisi üyeleri tarafından 2011 yılında Bursa ilinin 205 adet kamu kurum ve kuruluşunu inceleme ve izleme raporu sonuçları ile destekler nitelikte olduğunu ortaya koymuştur. Yaptığı

çalışmada Bursa'da kamu kurum ve kuruluşları 'Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı'nda' belirlenen standartlar etkin olarak uygulamadıklarını ve kamu kurum ve kuruluşlarının erişilebilirlik açısından yetersizliklere sahip olduğunu belirtmektedir (Berkün, 2016: 68).

Başbakanlık Özürsüzler İdaresi Başkanlığı (2010: 13)'na göre yetersiz uygulamaların en önemli nedenleri; ulaşılabilirlik konusunda bilgi ve bilinç düzeyinin düşük olması, işe nereden başlanacağına bilinmemesi, yeterli finansal kaynağın sağlanamaması, mevzuata ilişkin sorunlar ve bu konuda süresi ve kapsamı belli olan eylem planlarının hazırlanmaması olarak gösterilmektedir. Engelsiz mekânların planlanması ve tasarlanması konusunda eksik uygulamaların yapılması, erişilebilirlik açısından yapısal çevrede yetersiz ve etkin olmayan mekânların oluşmasına neden olmaktadır. Başbakanlık Özürsüzler İdaresi Başkanlığı, 2010 sorunlardan birini standartların yeterince incelenmemesi ve bunları uygulamaya çalışan teknik personelin bilgi düzeyinin düşüklüğü olarak belirlemiştir (Başbakanlık Özürsüzler İdaresi Başkanlığı 2010: 2). Bu tespitlerin bir örneğinin Çorum merkezdeki belediyesinde yaşandığı anlaşılmaktadır (Şat ve Göver 2017).

Sungur Ergenoğlu ve Yıldız (2013)'ın Türkiye'deki bazı yerel yönetimlerinin (Konya, Antalya, Bursa, Denizli, İstanbul, Ankara, Alanya ve İstanbul ilçe belediyeleri) erişilebilirlik için fiziksel çevre düzenlemelerinin değerlendirmesini kapsayan çalışmalarının çıktılarında bir tanesi, yerel yönetimlerinin genelinin uygulama örneği olarak kendi hizmet yapılarının iç mekân ve dış mekânda kaldırımların erişilebilir hale getirilmesi ile sınırlı kaldıklarını tespit etmeleridir. Aynı zamanda yapılan düzenlemelerde de standartlara uygunluk, süreklilik ve bütünsellik sağlanmadığı ve mimari açıdan hatalı veya eksik uygulamaların bulunduğunu tespit etmişlerdir (Sungur Ergenoğlu ve Yıldız 2013).

Bununla birlikte, Türkiye'de erişilebilirlik için yapılan düzenlemelerde standartlara ve kılavuzlara rağmen uygulamalarda yetersiz kalındığı birçok çalışmada (Kaplan ve diğerleri, 2011; Çağlar, 2012; Menda ve Balkan, 2013; Elmalı, 2019) tespit edilmiştir. Özellikle imar planlarının yapımında, kentsel tasarım projelerinde, mimari projeler, mühendislik projelerinde ve uygulamalarda yasal olarak getirilen bu yaptırımlara yeterince uyulmadığı ve göz ardı edildiği görülmüştür (Kaplan ve Öztürk, 2004).

Engelsiz mekânların gerçekleştirilmesi bir süreç işi olup çok boyutludur. Uzman insan gücü, teknik

bilgi ve denetim vb. gibi unsurları kapsayan bütünsel çalışmayı gerektirmektedir. Bu kapsamda yukarıda araştırma alanına özgü belirtilen çözümler ile birlikte fiziksel çevrenin erişilebilirlik/ulaşılabilirlik açısından iyileştirilmesi için aşağıdaki önerilerin dikkate alınması etkin bir sürecin işleyişine katkı sağlayacaktır.

- Yerel yönetimce özellikli olarak kalıcı engellilik sahibi kişiler özelinde ayrı olarak ele alınmadığı ve herkes için eşit düzeyde erişilebilir fiziksel mekan düzenlemeleri hakkında bir çerçeve oluşturulmalı ve iyileştirilmiş eylem planı hazırlanmalıdır.
- Belediye, fiziksel mekâna yönelik herkes için eşit olarak sunacağı standart hizmetleri gözden geçirerek günün koşulları doğrultusunda geliştirerek netleştirmelidir.
 - Alana özgü oluşturulacak erişilebilirlik rehberi doğrultusunda fiziki mekânın iyileştirmelerinin yapılmasının sağlanmalıdır.
 - Erişilebilirlik denetimi formları gözden geçirilerek standartlaştırılmalıdır.
 - Fırsatlar, tehditler ile güçlü ve zayıf yönlerinin tespiti için GZFT analizi vb. durum tespit araçları standartlaştırılmalıdır.
- Yerel yönetimin bütün personeline erişilebilirlik ve kapsayıcı-evrensel tasarım eğitimi verilmelidir.
 - Özellikle ve öncelikli olarak yerel yönetimdeki teknik personele (planlama, projelendirme, uygulama, ruhsatlandırma ve denetleme alanlarında görev yapan Şehir Plancısı, Mimar, Peyzaj Mimarı, İç Mimar, Mühendis, Tekniker ve Teknisyen) erişilebilirlik ve kapsayıcı-evrensel tasarım eğitimleri verilmelidir.
- Planlamacı, uygulamacı ve kullanıcı etkileşiminde çalışmalar yürütülmelidir.
 - İlgili kurumların, kullanıcıların ve yetkililerin doğrudan ve düzenli olarak etkileşimi gerçekleşmelidir.
- Denetleme mekanizmasının sistematik olarak etkin kullanımı ve sürekliliği sağlanmalıdır.
 - İnsan kullanımına açık alanlar olması sebebiyetiyle sürdürülebilir bakım için mekânının ve donatıların bakımından sorumlu olan kişiler tarafından düzenli olarak yapısal çevrenin mevcut güncel durumu kontrol edilmelidir.

TEŞEKKÜR

Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencileri Esra Seçkin'e ve Büşra Kaçar'a katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Kaynakça

- 1) Berkün, S. (2016). Avrupa Kentsel Şartı'nın Kentlerdeki Özürlü ve Sosyo Ekonomik Bakımdan Engellilere Yönelik İlkeleri ve Bursa Kentinde Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Erişilebilirliği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 61-72.
- 2) Bıçkı, D., Şale, A.G.H. Y. & Ak, A.G.D. (2016). Herkes İçin Erişilebilir Kentler: Muğla Örneği. *International Journal of Social Science*, 51, 449-470.
- 3) Çağlar, S. (2012). Engellilerin Erişebilirlik Hakkı ve Türkiye'de Erişebilirlikleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61(2), 541-598.
- 4) Elmalı, D. (2019). Avrupa'daki Erişilebilirlik Uygulamaları: Borås ve Cardiff Örneklerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19: 43, 33-60. ISSN: 2148-9424
- 5) Kalaycı, S. & Akin, A. (2019). Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Hizmetlerde Belediyelerin Yeri: Malatya Büyükşehir Belediyesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(2), 663-674.
- 6) Kaplan, H., Öztürk, M. (2004). Engelliler, Kamu Mekanı ve Engelsiz Tasarım: Kamusal İç Mekanlarda İrdelenmesi İçin Bir Çerçeve. *Planlama*, 2, 67-74.
- 7) Kaplan, H., Yüksel, Ü., Gültekin, A. B., Güngör, C., Karasu, N. ve Çavuş, M. (2011). *Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları 49, Ankara.
- 8) Menda, E., Balkan N., Berktaş N. (2013), *Engelsiz Türkiye İçin: Yolun Neresindeyiz?, Mevcut Durum ve Öneriler* (Yönetici Özeti), Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- 9) Ökten G. (2018). Evrensel Tasarım İlkeleri Doğrultusunda Engelsiz Üniversite Kampüslerinin Tasarlanması Ve Biçimlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü İçmimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, Ankara, s. 402.
- 10) Özdemir, A. (2019). Katılımcı Planlama İçin Yöntem Yaklaşımı: Sakarya Mahallesi Parkı Örneği, Denizli-Türkiye. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 9(1): 233-243.
- 11) Öznaneci, M. (2008). Herkes İçin Ulaşılabilirliğin İyileştirilmesi Örnek Uygulama Rehberi, (Aslından Çeviren), T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayını, Ankara.
- 12) Sungur Ergenoğlu A. & Yıldız S. (2013). Fiziksel Erişilebilirlik, Editors: Menda E., Balkan N., Berktaş N., in *Engelsiz Türkiye için Yolun Neresindeyiz?: Mevcut Durum ve Öneriler*, Sabancı Üniversitesi Yayınları, 123-172.
- 13) Şat, N. & Göver, T. (2017). Engelliler için Belediyelerin erişilebilirlik sorumlulukları: Çorum Engel Haritası Projesi. *Hittit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 521-541.
- 14) Yılmaz, F. & Çakırer Özservet, Y. (2013). Yerelden engelsiz tasarım uygulamaları Küçükçekmece Belediyesi örneği, Ulaşılabilir Kentler Engelsiz Mekânlar (UKEM) Hareketi 1. Ulusal Engellileştirilenler Sempozyumu, Konya, Türkiye, cilt.1, pp-150-160.
- 15) Kanunlar, "5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu", Mevzuat Bilgi Sistemi, Available: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>, [Erişim tarihi: 23.09.2019].
- 16) Kanunlar, "5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun", Mevzuat Bilgi Sistemi, Available: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>, [Erişim tarihi: 23.09.2019].
- 17) TSE Standartı, "TS 9111/Kasım 2011 standardı (TS 9111/Nisan 1991): Engelliler Ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklileri", Available: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>, [Erişim tarihi: 24.09.2019].
- 18) TSE Standartı, "TS 12576/Haziran 2012 standardı (TS 12576/Nisan 1999): Şehir İçi Yollar- Kaldırım Ve Yaya Geçitlerinde Ulaşılabilirlik İçin Yapısal Önlemler Ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları", Available: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>, [Erişim tarihi: 24.09.2019].
- 19) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, "Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği", Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Available: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130720-9.htm> 3. [Erişim tarihi: 13.09.2019].